

Børnehavebørns sansninger og relationer til ”det grønne”

Kim Rasmussen

8. feb. 2018

Ud af det blå (som man siger) kom ”det grønne”. Jeg taler her, om den oplevelse jeg fik i forbindelse med analysen af ca. 200 fotos, taget af børnehavebørn mellem 3 og 5 ½ år. Fotos, hvor børnene har forsøgt at fastholde og fotografere det de forbinder med ”at have det godt”, når de er i børnehave. Nedenfor er tre små eksempler som repræsenterer ”det grønne mønster” i børnenes fotografier.

Foto 1: ”Blommetræet” – dreng 4½ år

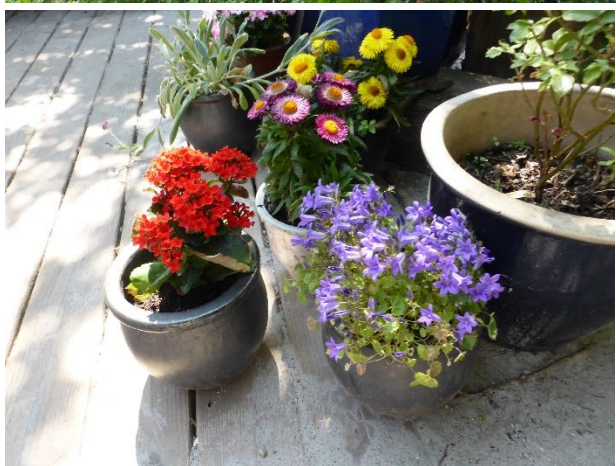

Foto 2: ”Flotte blomster” – dreng 3½ år

Foto 3: ”Det er ligesom den (pinden) har et øje” – dreng 5 år

Jeg må her kort indskyde, at børns fotografering blot er én blandt flere empiriske metoder, jeg har anvendt i et kvalitativt projekt (en art visuel etnografi). I forbindelse med forskningsprojektet er jeg igennem et år regelmæssigt kommet i en børnehave i en større provinsby.

Det er i forbindelse med dette, at børnene først blev spurgt, om de ville guide mig rundt i daginstitutionen og vise, hvor de har det godt, og hvad de laver, når de har det godt. Dernæst blev de spurgt, om de selv ville fotografere, når de undervejs standsede op og viste og fortalte om steder, kammerater, aktiviteter samt lege, legeredskaber og legetøj. Senere blev de spurgt, om de ville se deres egne fotos og fortælle lidt om fotografierne.

Jeg må også skynde mig at sige, at projektet som sådan, er en del af et mere omfattende ”paraply-forskningsprojektet” om ”at have det godt” i vuggestue og børnehave, - noget jeg laver i samarbejde med mine kollegaer: Pernille Juhl, Niklas Chimirri, Thomas Gitz-Johansen, alle fra Roskilde Universitet – Institut for Mennesker og Teknologi.

Som sagt indledningsvis, for hvert gennemsyn af børnenes fotos af steder og rum, hvor de angiver at have det godt, blev det nemlig mere og mere tydeligt, at ét træk ud af flere var, at børnene synes at forbinde det ”at have det godt” i børnehaven med ”det grønne”, der er mit samlende begreb for børns fotos af blomster, bær, planter, buske, træer, o. lign. Børnene selv brugte ikke noget overordnet begreb, men omtalte de konkrete planter, buske og træer med reference til de sansede kendetegn; f.eks. at ”den blomst er pæn”, eller ”den plante har bær”, eller ”dette træ har frugter, der falder ned om efteråret”.

Det grønne og andre mønstre i børnenes fotos

”Det grønne” er således kommet til at stå som et tydeligt træk i det fotografiske materiale ved siden af andre træk; - såsom fotos af deres kammerater og andre børn, - de voksne, - legesteder, legetøj og legeredskaber, - institutionens dyr, samt en række situationer, der mest af alt synes at vidne om børnenes sansning af og opmærksomhed i særlige øjeblikke.

Jeg havde i mine observationer, inden børnenes fotografering, lagt mærke til, at børnene bl.a. på legepladsen ind imellem rettede deres krop og opmærksomhed imod planter, buske og træer. Dette fremgik også, når jeg kiggede mine egne ”fotografiske feltnoter” (Rasmussen 2013) igennem. Her var det ikke til at overse sporene efter ”det grønne”. Men jeg havde på dette tidspunkt endnu ikke forsøgt at systematisere og kategorisere mine egne fotos. Derfor havde jeg på det tidspunkt, hvor jeg var begyndt at arbejde med børnenes fotografier, endnu ikke lagt mig fast på nogle kategorier eller noget markant begreb, såsom ”det grønne”. Det skete først i forbindelse med arbejdet med børnenes fotografier.

Eksempler på mine observationer af børnenes omgang med ”det grønne”.

De følgende 3 små eksempler – der alle er mine fotografier – vidner dog om børnenes rettethed, relationerne til og måder at omgås ”det grønne” på.

F.eks. det første af mine fotos herunder, hvor jeg på afstand har observeret en lille gruppe børn, der plukker nye udsprungne blade og bær, hvorefter de putter dem i spande, og på den måde laver en midlertidig samling.

Foto 4: Kim R.

Det næste eksempel er indefra. Her inviteres børnene til at dufte på børnehavens krydderurter.

Foto 5: Kim R.

Et sidste eksempel er boldbanen, hvor græsset ikke alene er blevet brugt som et behageligt og inviterende underlag at spille fodbold på, men er også blevet opbrugt / nedslidt, og således bærer på tydelige spor efter børn og brug.

Foto 6: Kim R.

De tre eksempler skal ses som en lille vifte af eksempler på hvordan det grønne og børnene relaterer sig til hinanden.

På den ene side kan man sige, at det jo ikke noget særligt, at planter, buske og træer indgår som en del af børnenes aktiviteter og handlinger. Børn interagerer nu engang med rigtig meget i deres institutionsmiljø igennem en gennemsnitlig hverdag. Men på den anden side vidner netop børnenes fotografier om, at "det grønne" sanses af børnene, at det har børnenes opmærksomhed, og at de tillægger blomster, planter, buske og træer så megen værdi, at de fotograferer det, idet de forbinder med "at have det godt".

Dette træk ved børns sanseerfaringer forekommer mig interessant, og understøttes af fotografering som metode. En af fotografiets styrker er, at foto fastholder den sanselige og visuelle verden, der ellers ofte har det med at forton sig, og som derfor nemt kan forsvinde i al sin hverdagsagtighed.

Lidt om projektet "at have det godt" og de empiriske metoder

Projektet handler som tidligere antydte ikke om "det grønne", men om sanse- og følelsesfænomenet; "at have det godt" i børnehaven. Ligesom det handler om, hvad børn gør for at få det godt, hvis de af forskellige grunde ikke har det så godt.

Projektet ser jeg som et eksempel på, hvordan man kan lave visuel etnografi (Rasmussen 2018) i en børneinstitution. Dvs. udføre sansende feltarbejde, herunder observation, deltagende observation og visualiserende samarbejde med børneinformanter.

En af de empiriske metoder i projekt har været *gående interviews* (Rasmussen 2017a), hvor børn har guidet mig rundt i børnehaven, og vist og fortalt om, hvad de laver, når de har det godt, og hvor de

har det godt henne. En anden metode har været *at lade børnene fotografere* (Rasmussen 2014) de steder og rum, hvor de oplever, de har det godt. Dette har været baggrunden for, at der fremkom et empirisk materiale på de omtalte ca. 200 fotos, som børn har taget. En tredje metode har været at lave *foto-eliciterede interviews* med børnene (Rasmussen 2017b). Her genså børnene deres egne fotos, nu vist på min bærbar-pc sat op i power-point. De fortalte lidt om deres fotos, mens jeg skrev børnenes egne ord ind som kommentarer til deres fotos.

Foto 7: Kim R.

Ligheder med et tidligere projekt

I et tidligere projekt, hvor jeg interesserede mig for ”børns hverdagsliv” samt hvor og hvordan børn lever dette, er jeg stødt på en tilsvarende interesse for og markering af ”det grønne” / natursansning og ”natursteder”. Men i dette projekt (Barndom i billeder/ Børns institutionaliserede hverdagsliv), var børnene ældre (5-12 år). I dette tidligere projekt fortalte og motiverede børnene deres fotos med henvisning til sanselige og æstetiske kriterier; såsom at de havde fotograferet ”bare var så flot”, at lyset ”faldt på en særlig måde”, og at de grønne blade havde ”en meget flot grøn farve”, o. lign. Noget der markerer, at børn almindeligvis er sanseligt og kropsligt til stede i hverdagens omgivelser, og at de selv er både opmærksomme på og bevidste om mange af de sanseindtryk, de gør sig i hverdagen.

I ”At have det godt” projektet” synes noget af det samme at dukke op; sanselige-æstetiske oplevelser hvor børn spotter naturen ud imellem hverdagens øvrige indtryk. Den sanselige æstetiske oplevelse synes meningsfuld i sig selv. Den går i kroppen på børnene, og er samtidig anledning til, at børnene tager fotos af ”det grønne”, når de får mulighed for det, hvorved temaerne ”at have det godt” og ”grønt” knyttes sammen. Børnehavebørnene har ikke altid noget særligt at sige til deres fotos. De visuelle udsagn må delvis tale for sig selv. Men nogle af børnene har faktisk nogle interessante kommentarer. Lad mig give nogle eksempler på både ordknaphed og kommentarer.

Udvalgte fotos og eksempler på forskellige måder børn relaterer sig til det grønne på

Foto 8: A, 3½ år

A, der er 3½ år siger f.eks. ikke andet til sit foto ovenfor end at *”det er blomster”* og at han synes *”de er pæne”*. Dette kan tolkes sådan, at det primært er følelsen af, at blomsten opleves som pæn, der har fået ham til at fotografere, ligesom han med sit foto formår at forbinde ”pæn” med ”at have det godt”.

Denne tilgang er med andre ord næsten sprogløs, samtidig med at hans visuelle udsagn/fotografi fremstår som en suveræn livsytring, der ikke er til at overse. For mig, der intersubjektivt forsøger at nærme mig barnets livsverden og at forstå, hvad børn kropsligt forbinder med ”at have det godt” er det ikke vanskeligt at forstå hverken foto eller barnets kommentar. For blomsten er (vel) ud fra hverdagens almindelige kriterier ret pæn.

Et par andre eksempler kan illustrere noget af det børn, fortæller om deres foto, når de hæfter ord på det som de viser med og gennem deres fotos.

Foto 9: E, 5 år

"E" der er 5 år fortæller: *"Jeg ville også gerne fotografere træet."* Og på mit spørgsmål om han nogle gange forsøgte at kravle op i det, svarende han resolut: *"Nej, jeg synes bare, det er flot". "Jeg kan godt lide gamle træer. De er flotte"*. Da fotografiet blev taget, havde han guidet mig hen til stedet, og fortalte i denne situation at toppen var blevet kappet af, og at dette ikke var noget han kunne lide.

Et andet eksempel, hvor barnets fotoet fremkalder flere ord, mens vi sammen ser på det, er fotoet nedenfor (foto 9). Her fortæller en 5-årig pige: *"Jeg ved ikke rigtig om det er peberfrugt, tomater eller chile....Det er vist chili. Jeg kan godt lide, når jeg er ude sammen med M(pædagog) og vi så laver tomater"*. (At lave tomater betyder i denne kontekst, at de vander planterne og passer dem).

Foto 10: N, 5 år

Foto 11: Kim R.

Et sidste eksempel på hvad børnene fortæller om ”det grønne”, er dette foto (mit foto) af en dreng på 5 år, der er ved at vise mig en hindbærbusk, og hvor på busken han har lagt mærke til, at hindbærrene sidder. Når drengen ikke selv fik fotograferet fra dette sted, er det fordi han var meget ivrig efter at vise og fortælle mig om de gode steder, hvor han finder hindbær, og om at de nogle gange sidder godt skjult.

Foto 12: Kim R.

Det grønne og dyrene

I flere tilfælde synes børnenes oplevelser og guidning på legepladsen at hænge sammen på en måde, hvor ”det grønne” og andre ”natur-forhold” i videre forstand synes helt integreret. Således talte pigen ”L” om et sted ”ude på græsset”, hvor hun under hjertestenen ofte finder biller og orme, når stenen flyttes. Mine fotos herunder viser lidt om dette sted. Her er det dyrene i ”det grønne” og under stenen, der tiltrækker barnets opmærksomhed.

Foto 13: Kim R.

Foto 14: Kim R.

At børnene ved, hvor dyrene findes (også de små dyr), og at de jævnligt observerer dem og interagerer med dem, stemmer fint overens med de erfaringer, jeg gjorde i et andet empirisk projekt, om børns hverdagsliv i det kvarter, hvor de bor (Rasmussen 2004). Her guidede børn mig rundt i kvarteret og i den forbindelse viste det sig, at de havde et godt blik for dyrene, og hvor dyrene holdt til.

De to studier synes at indikere, at det ikke er en dårlig ide, at få børn til at vise rundt i det lokale dyreliv, da de kropsligt inkarnerer en art ekspertviden om dyrenes færden og forekomst.

Det grønne – på andre årstider

Foto 15: Kim R.

At børnene ikke kun sanser og oplever ”det grønne” ud fra æstetiske kriterier (flot, pænt etc.), eller ud fra deres kvaliteter som ”leverandør” af frugter og bær, er dette foto fra det tidlige forår et eksempel på.

Når børnene er store nok til at kravle i træerne, bruges de også til at kravle op i, hvilket både bidrager til sanseoplevelsen af ”at kunne komme op/at være oppe” og til sanseerfaringer af, hvordan ”træ og barn” kan spille samme/interagere, med de kropsfølelser og spændingsmomenter det indebærer. Dvs. erfaringer med at træet kan bære barnet, og samtidig give barnet en fornemmelse af at kunne ”gøre noget”, føle sig kropsstærk og at kunne agere med kroppen i en balancekrævende position hævet over jorden. Ligesom det opleves elementært spændende at bevæge sig i et andet ”medie” end på løbehjul, cykler, legeredskaber etc.

Eftertanker

Som nævnt tidligere havde jeg på forhånd en særlig interesse i at undersøge børns sansninger og relation til natur og naturting. Mit fokus har igennem hele projektet været rettet mod fænomenet ”at have det godt” i bred forstand – og først derefter rette min nysgerrighed mod de forhold børnene selv fremhæver, de relaterer sig til og forbinder med ”at have det godt”.

I den seneste tid har flere journalister været interesseret i projektet og de har særligt været optaget af ”det grønne aspekt”, hvilket har bidraget til at skærpe mit fokus på dette aspekt for en stund.

Jeg betragter i dag ”det grønne” som et interessant aspekt, der hører med til ”at have det godt” i den omtalte børnehavetekst. Det er vigtigt, at vi voksne er opmærksom på de sanseoplevelser og de værdier, der knytter sig hertil, fordi mange af børnene i projektet har rettet deres opmærksomhed og kamera imod blomster, planeter, buske, træer, osv.

I dette lys viser undersøgelsen om ”at have det godt” i børnehaven - noget om:

- 1) at børnehavebørn sanser og har en (visuel) opmærksomhed på ”det grønne”. Børnene har ikke nødvendigvis meget sprog eller lange fortællinger om ”det grønne”, men deres fotos kan betragtes som små visuelle udsagn om, at de har det godt med ”det grønne” i praksis. Hvilket understøttes af en del af mine observationer.
- 2) Undersøgelsen viser også, at børn ikke kun sanser det grønne, men at de har en form for relation til blomster, planter, buske, træer, bær, frugter, o. lign., og at denne relation givetvis hænger sammen med, at ”det grønne” prioriteres og værdsættes af institutionens professionelle. Relationen består bl.a. i, at ”det grønne” betragtes som et sted / forskellige steder, og at børn i kortere eller længere tid søger hen og sanser disse steder. Ligesom relationen til ”det grønne” undertiden kan betragtes som en slags ”venskab” og som noget barnet i en vis forstand lægger mærke til og beundrer for dets æstetiske kvaliteter.
- 3) Endelig viser undersøgelsen; at hvis vi følger barnet og har metoder til dette, (børneguidede ture, børns fotografering, interviews med børn om deres egne fotos, o. lign.), da kommer mangfoldigheden i hvad børn relaterer sig til frem.

Dette kan videre ses som en slags skjult opfordring til pædagogerne om at benytte sig af metoder, der kan bidrage til at fastholde børns sanseindtryk. Ligesom man kan spørge, om pædagogerne prioriterer ”det grønne” tilstrækkeligt – ude såvel som inde, når nu det viser sig, at børnene faktisk både lægger mærke til og værdsætter det på flere forskellige måder.

Litteratur:

Rasmussen, Kim (2004). Børnene i kvarteret – kvarteret i børnene. Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg.

Rasmussen, Kim (2013). Forskerens fotografiske feltnoter – et bidrag til ”thick description”? In: Rasmussen (Red.) Visuelle tilgange og metoder i tværfaglige pædagogiske studier. Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg.

Rasmussen, Kim (2014). Children Taking Photos and Photographs: A route to children’s involvement and participation and a “bridge” to exploring children’s everyday lives. In: Melton, Ben-Arieh, Cashmore, Goodman, Worley (Eds.) Child Research. Sage. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington.

Rasmussen, Kim (2017a). Det gående interview. In: Kampmann, Rasmussen & Warming (Red.) Interview med børn. Hans Reitzels Forlag. København.

Rasmussen, Kim (2017a). Det foto-eliciterede interview. In: Kampmann, Rasmussen & Warming (Red.) Interview med børn. Hans Reitzels Forlag. København.

Rasmussen, Kim (2018). Visuel Etnografi. In: M. Hviid Jakobsen og H.L. Jensen (red.): Etnografier. Hans Reitzels Forlag. København.